

Vláda Petra Fialy v poločase. Česku se stále nedaří efektivně omezovat korupci

17.12.2023 - | Transparency International ČR

Pětikoalici se nedaří naplňovat mezinárodní dohody, ke kterým se Česko zavázalo.

Kritika zaznívá v reportech jak od Evropské komise, tak i od Skupiny států proti korupci (GRECO). Legislativa týkající se boje s korupcí je přijímána jen po tlaku z EU jako nutné zlo, a to v nedostatečné podobě a po zdlouhavém meškání, abychom jako členská země sedmadvacítky nepřišli o evropské finance.

Ačkoliv je v rámci pětikoalice vidět lehce odlišný přístup, kdy nejaktivnější zůstávají Piráti a naopak nejvíce odporu vůči protikorupčním opatřením vidíme u ODS v čele s Pavlem Blažkem a Markem Bendou vláda je za svůj výkon odpovědná jako celek a dle skutečně dosažených výsledků.

Vládní představitelé odsouvají řešení korupce na vedlejší kolej s univerzální výmluvou, že teď není na pořadu dne a je třeba řešit jiné priority – válka na Ukrajině, inflace, ceny energií či potravin, hospodářská krize.

Korupce je ale v Česku stále jedním z hlavních problémů, který velmi souvisí právě v krizové době s výkonem ekonomiky, veřejnými rozpočty a dopadá nejen na sektorové oblasti jako je zdravotnictví, zbrojní průmysl či energetika. Rozsah vnímané korupce může přitom významně ovlivňovat to, jak veřejnost hodnotí úspěšnost vlády při řešení zmíněných krizí.

Fialova vláda nevede s nevládními experty a občanskou společností potřebný dialog. Nejenom námi vyčítaná nedostatečná komunikace se projevuje slabými a proměnlivými politickými rozhodnutími, která nepřinášejí potřebná řešení klíčových oblastí souvisejících s omezováním korupce.

Česku tak stále zoufale chybí dlouhodobá strategie týkající se efektivního předcházení korupce a řešení jejích následků. Jedná se historicky o problém všech českých vlád, ale u této vlády je rozdíl mezi slibovanou „změnou“ a skutečností do očí bijící.

Je třeba dodat, že současná sněmovní opozice ve složení ANO a SPD, také nepomáhá ke zlepšení situace a postrádá jakoukoliv konstruktivní debatu či snahu o podporu kvalitní legislativy. V některých korupčních kauzách dokonce s představiteli vlády „drží basu“ nebo podezřele mlčí.

„Rok 2023 prakticky nepřinesl žádné kvalitní protikorupční počiny. Vládní strany naopak nejsou schopné vyvodit důsledky z kauz, které se týkají jejich vrcholných představitelů. Stanislav Polčák (STAN), zapletený s obviněnými v případě Dozimetr, potichu obnovil své členství ve straně. Zásadním problémem zůstává střet zájmů ministra spravedlnosti Pavla Blažka z ODS, kterého jeho premiér několikrát podržel ve vládním křesle. O politické integritě v Česku lze hovořit pouze na papíře,“ komentuje Ondřej Kopečný, ředitel TI.

Současná vláda i přes pohodlnou většinu se 108 křesly ve Sněmovně není schopna prosadit sliby, které dala občanům před sněmovními volbami v říjnu 2021.

Zodpovědnost nese především premiér Petr Fiala, který má zajistit konsensus ve vládní koalici. Strany vládní koalice však v oblasti korupce častěji nachází shodu na tom, u čeho nechtějí připustit jakoukoliv změnu, než kde by bylo potřeba něco zlepšit.

Zbývá dvanáct měsíců na protikorupční legislativu

V Česku letos 1. srpna nabyl účinnosti zákon o ochraně oznamovatelů, který vychází z evropské směrnice. Jeho přijetí provázela komplikovaná a roky trvající zdlouhavá debata. Zákon chrání oznamovatele protiprávního jednání jen částečně, nevztahuje se totiž na anonymní podání.

„Pokud se přístup vlády ještě nějak zásadně nezlepší, bude přijetí zákona o ochraně oznamovatelů jejím největším úspěchem v protikorupční legislativě. Je to ale úspěch v podobě nedokonalého zákona vynuceného evropskou směrnicí navzdory obrovskému odporu mnoha vládních politiků, kteří předkládali spíše nepodložené ideové argumenty,“ říká vedoucí právník TI Jan Dupák.

Právní úprava ochrany oznamovatelů v Česku se již začíná projevovat na prvních případech. Ty se bohužel objevují právě u členů vlády, jako v případě ředitele Insolvenčního odboru Ministerstva spravedlnosti Jana Benýška, který upozornil na nezákonný přístup vrcholného vedení ministerstva, nebo bývalého ředitele Úřadu pro přístup k dopravní infrastruktuře Pavla Kodyma, který dokonce již pravomocně uspěl u soudu proti Ministerstvu dopravy.

Jak se @blazek_p a @makupka (oba @ODScz), chovají k oznamovatelům, kteří upozornili na nekalosti na jejich ministerstvech? O jaké kauzy jde? Jak vývoj ovlivní zákon o ochraně oznamovatelů? A co na to náš vedoucí právník @DupakJan? Pusťte si @168hodin.

□ <https://t.co/1hgfZOplc> pic.twitter.com/0it9Wp46WR

— Transparency International ČR (@Transparency_CZ) December 4, 2023

Přístup politického vedení obou ministerstev k uvedeným oznamovatelům ale již nyní vyvolává velké rozpaky a v případě Ministerstva spravedlnosti vede k otázkám ohledně záruk daný podnět nezávisle vyšetřit.

Jedním z hlavních témat, ke kterému se současní vládní politici v předvolební kampani 2021 vyjadřovali prakticky nejvíce, je střet zájmů. Padla řada slibů a závazků, jak po zvolení budou tuto problematiku promptně řešit.

Počkat jsme si museli do srpna tohoto roku. Nejedná se o komplexní řešení střetu zájmů, ale jen o jeho nejviditelnější část, tedy ve vztahu k ovládání médií ze strany politiků a přijímání dotací členy vlády. Úpravy sice míří správným směrem, ale vláda udělala jen dílčí kroky a nedokázala dosáhnout ani nezbytného minima k řešení střetu zájmů vrcholných veřejných funkcionářů.

Nadále tak není v Česku uspokojivě vyřešen střet zájmů ve vztahu k veřejným zakázkám, na což TI roky poukazuje mimo jiné v případě premiéra Andreje Babiš (ANO).

Přestože bylo omezení vlivu oligarchů ústředním tématem vládních stran v předvolební kampani, skutečně komplexní řešení v podstatě nikdo nehledá a k dílčím posunům dochází nesystémově prostřednictvím pozměňovacích návrhů ve Sněmovně, především směrem od členů Pirátské strany. Naopak někteří představitelé vládních stran postup v řešení střetu zájmů aktivně sabotují.

Další klíčovou oblastí protikorupční legislativy je regulace lobbingu. TI se dlouhodobě zasazuje o zákonnou úpravu lobbování v Česku. Lobbing je legitimní demokratický nástroj, který umožňuje prosazovat věci veřejné i týkající se soukromé sféry. Chceme oddělit překupníky s vlivem od opravdových lobbistů, kteří jednají dle pravidel.

„Zákon by měl zahrnovat všechny zákonodárce ve Sněmovně i v Senátu, včetně jejich asistentů a poradců. Právě přes ně se často lobbuje a dosavadní systém je tak velmi netransparentní,“ vysvětluje Lucia Vilimovská, experta TI na oblast lobbingu.

„Také prezident republiky hraje v celém legislativním procesu významnou roli. Disponuje právem veta, jmenuje soudce Ústavního soudu a členy bankovní rady České národní banky. Jedná se o silný politický kapitál, který budí zájem o ovlivnění. Proto je logické, aby v zákoně byla minimálně zahrnuta funkce vedoucí Kanceláře prezidenta republiky, která hlavě státu víceméně organizuje významné schůzky,“ doplňuje.

Politici se v průběhu legislativního procesu setkávají s lobbisty nebo jsou vystaveni různým zákulisním hráčům zastupující vlivové skupiny a jejich mnohdy netransparentní zájmy.

Pravidla hry a nejasné hranice má nastavit zákon. Pokud bude plný výjimek a mezer, které umožní obcházení pravidel, budeme mít v Česku právní úpravu, jako již v mnoha jiných případech, která bude sloužit pouze na oko.

„Praxe a zkušenosti hovoří jasně, nadcházejících 12 měsíců budou poslední šancí, kdy prosadit jakoukoliv smysluplnou legislativu v tomto volebním období. Pokud nedojde k erozi vládní koalice, pak rok 2025 bude výhradně ve znamení předvolebních příprav, budování koalic a strategických pozic do sněmovního klání, které rozhodne, kdo povede Česko další čtyři roky,“ podotýká David Kotora, vedoucí komunikaci TI.

Ignorování kauz podkopá politickou integritu

Kauza Dozimetr od jejího vypuknutí v červnu 2022 i letos budila výrazný zájem ze strany orgánů činných v trestním řízení, novinářek a novinářů i široké veřejnosti. Objevila se nová korupční větev, tentokrát vedoucí až na Generální štáb Armády České republiky.

Záříjový zásah elitních policistů z Národní centrály proti organizovanému zločinu (NCOZ) odhalil podezření na manipulace s veřejnými zakázkami Ministerstva obrany na pozáruční servis mikrovlnné sítě a na přenosový komunikační systém.

„Ministerstvo obrany pokračuje v trendu neřešení korupčních rizik a naprosto zoufalé komunikaci směrem k veřejnosti. Tento postup ovšem vidíme již od 90. let a žádná vláda jej nedokázala zvrátit. Současné snahy o zlepšení komunikace působí spíše úsměvné a nedokáží rozptýlit pochybnosti, které veřejnost k zakázkám na tomto resortu má,“ připomíná nedostatky u armádních zakázek Marek Chromý, vedoucí analytik TI.

Pokračování se dočkal také případ kauzy dotací na projekt Čapí hnízdo, kde si nejprve letos v lednu bývalý předseda vlády a šéf hnutí ANO Andrej Babiš a exmanažerka koncernu Agrofert a neúspěšná kandidátka do Senátu za ANO Jana Nagyová vyslechli osvobozující rozsudek, aby ho pak v září Vrchní soud v Praze zrušil a vrátil ho zpět nižší instanci – pražskému městskému soudu. Na další verdikt si tak dle informací ČTK budeme muset počkat.

V únoru po odhalení novinářů online zpravodajského serveru Seznam Zprávy vyšlo najevo, že se ministr spravedlnosti Pavel Blažek pokouší získat informace z vyšetřování živé kauzy týkající se kupčení s městským majetkem v Brně, kde figurují jeho spolupracovníci, například primátorka Markéta Vaňková (ODS), a jemu osoby blízké osoby, a dle mediálních zdrojů včetně jeho samotného jako prověřovaného. Tím se Blažek dostal do evidentního střetu zájmů.

TI ministra spravedlnosti vyzvala k rezignaci, ten to odmítl, proto jsme posléze apelovali na premiéra Fialu a celou pětikoalici s jeho odvoláním, protože šéf resortu spravedlnosti narušuje nezávislost

justice a podkopává právní stát.

Premiér ale Blažka v úřadu podržel, ačkoliv před lety v opozici sám Fiala volal po odvolání tehdejší ministryně spravedlnosti Marie Benešové (za ANO) byť „jen“ pro podezření ze zasahování do kauzy Čapí hnízdo.

Nic se nezměnilo ani po Blažkově dalším závažném incidentu ze srpna, kdy investigativní novináři ze Seznam Zprávy odhalili osobní setkání ministra spravedlnosti s Martinem Nejedlým, poradcem exprezidenta Miloše Zemana a prokremelským překupníkem s vlivem. Blažek pětihodinové setkání v pražské restauraci omlouvá výmluvou na deštivé počasí. Od Fialy dostal Blažek pomyslnou žlutou kartu.

Včera jsem se ve večerních hodinách bez předchozí domluvy nacházel poblíž mého pražského bydliště ve stejné restauraci jako Martin Nejedlý s rodinou a jeho známými, které jsem neznal.

Vzhledem k nevídané bouřce, v jejímž průběhu nebylo možné restauraci opustit, jsem si přisedl k...

— Pavel Blažek (@blazek_p) August 17, 2023

V dubnu, v době probíhající ekonomické krize, kdy stát zoufale hledal rozpočtové zdroje, ministr financí Zbyněk Stanjura (ODS) opět zvedl návrh iniciovaný jeho stranickým kolegou a šéfem poslaneckého klubu ODS Markem Bendou. Ten se týkal snížení daně loterijnímu odvětví. Legislativní změna by se primárně dotkla jedné jediné společnosti – Sazka a.s. patřící do portfolia investiční společnosti KKCG podnikatele Karla Komárka.

Návrh nakonec neprošel, na stole ale zůstává otázka, v čím zájmu ODS prosazovala tuto novelu, když strážce státní pokladny zároveň představil plán, který paradoxně zvyšuje daň u tepla, vody a stočného.

V září jsme se pak na globální úrovni spolu s naším mezinárodním sekretariátem v Berlíně věnovali tématu sankcí proti Rusku a jak o nich informují západní vlády včetně té České. Většina států na žádost o poskytnutí informací neuměla odpovědět.

„Ačkoli odpovědi českých úřadů na naše žádosti byly relativně včasné a obsáhlé, stále čelíme nedostatku veřejné komunikace o úspěších a úskalích provádění protiruských sankcí ze strany vlády,“ komentuje Lidia Marchenko, analytička TI.

Samostatnou kapitolou jsou pak útoky na média a občanskou společnost ze strany vládních politiků a jejich poradců. Ostrakizace novinářů a občanů, kteří upozorňují na kauzy dopadající na politiky nesmí být v demokratickém a právním státě tolerována.

Kdy politici odmítají s TI vést dialog?

Zástupci TI absolvovali za rok 2023 na 20 lobbistických schůzek s politickými představiteli napříč spektrem a se zástupci státní správy. Jednalo se mimo jiné o pracovní setkání v rámci Rady vlády pro koordinaci boje s korupcí které je TI členem a kde se diskutovalo o oblastech související například s novelou zákona o státním zastupitelství nebo zákonem o lobbingu.

„Protikorupční rada vlády nebyla z počátku funkčního období vůbec svolávána. Odpovídalo

to však faktu, že vláda boji proti korupci nepřikládala žádnou důležitost. Ve chvíli, kdy už to začínalo vypadat trapně, se přeci jen rada začala pod novým předsedou, ministrem Michalem Šalomounem (Piráti), scházet,” objasňuje právník a člen správní rady TI Petr Leyer, který se zasedání zmíněné Rady pravidelně účastní.

Začíná jednání Rady vlády pro koordinaci boje s korupcí. Na programu je lobbying, státní zastupitelství, analýza a vylepšení evidence skutečných majitelů. “On-line report” bude.
pic.twitter.com/XKon1Nyzyf

— Petr Leyer (@LeyerPetr) November 21, 2023

„Nicméně tuto platformu odborníků dlouhodobě ignoruje především ministr Blažek, který je však paradoxně politicky zodpovědný za mnoho opatření v této oblasti. Jeho postoj jen dokresluje fakt, jaký význam vláda jako celek na politické úrovni boji proti korupci přikládá,” uzavírá.

Další jednání, které TI iniciovala či byla oslovena se týkala například vývoje kolem Národního plánu obnovy, veřejných zakázek i výstavby druhého úseku metra D, reformy Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže (ÚOHS), regulace a kontroly stanic technické kontroly a měření emisí, a v neposlední řadě Paktů integrity.

Členové týmu české kanceláře Transparency International také absolvovali zahraniční lobbistickou cestu s kolegyněmi a kolegy ze srbské pobočky TI. V Bruselu se uskutečnilo několik jednání s europoslanci a úředníky z Evropské komise ohledně přístupových rozhovorů Srbska do EU a transparentnosti tamní politické soutěže.

Naopak prakticky nulové odezvy ze strany vládnoucí politické reprezentace jsme se dočkali v případě otevřených dopisů TI adresovaných v únoru nejprve předsedovi vlády a posléze v červnu dalším představitelům vládní koalice, a to v souvislosti s kauzou střetu zájmů Pavla Blažka.

Jediným, kdo věc částečně zvedl byl vicepremiér a předseda Pirátů Ivan Bartoš, který ale odpověď na jemu směřovaný dopis přehodil nepochopitelně právě na ministra spravedlnosti Blažka. Ten sice TI odpověděl, ale dle požadavků ministra Bartoše svou reakci nezveřejnil. Nad to je jeho vysvětlení bezpředmětné, protože je zřejmé, že nechce rezignovat na post šéfa justice a zejména nevyvrátil nic z námi uvedených faktů.

.@blazek_p reagoval na popud @PiratIvanBartos na náš otevřený dopis určený předsedům/kyni vládních stran. Jeho reakce není překvapivá a nedá se čekat, že by on sám postoj k vlastní kauze příliš změnil. Nám však chybí jasné stanovisko koaličních partnerů.
<https://t.co/HCU1x8ahMa> pic.twitter.com/SB4meXgcHE

— Transparency International 🇨🇪 (@Transparency_CZ) July 18, 2023

Na vrcholné politiky je třeba klást zvýšené nároky, nejen ty dané zákonem, ale především etické. Blažkovo odvolání je proto jediným správným krokem, jinak vláda bude dále ztrácet kredibilitu.

Veškeré další detaily o našich schůzkách najdete v Otevřeném lobbistickém diáři, který TI vede již od srpna 2015.

Index vnímání korupce za rok 2023 se blíží

Mezinárodní sekretariát Transparency International v Berlíně v úterý 30. ledna 2024 zveřejní výsledky Indexu vnímání korupce (Corruption Perceptions Index – CPI) za rok 2023. Jedná se o nejcitovanější globální žebříček o korupci, kde Česko nebude chybět.

Připomeňme si, že ČR v posledním CPI za rok 2022 získala 56 bodů ze 100 možných a umístila se na 41. příčce ze 180 hodnocených zemí. Nadále zaostáváme o 8 bodů za průměrem Evropské unie.

Zda si naše země v rámci žebříčku polepší, pohorší, nebo bude stagnovat se dozvíte již brzy. Česká kancelář TI bude o tomto hodnocení informovat jak zástupce médií a politickou reprezentaci, tak zejména širokou veřejnost.

Hodnocení vlády Petra Fialy za rok 2022 si můžete přečíst v našem loňském reportu. Naše priority pro roky 2024 a 2025 najdete v tomto odkaze.

Financování a zdroje TI

Veškeré zdroje pro financování aktivit české kanceláře Transparency International pocházejí výhradně z námi získaných zdrojů. Jejich přehled najdete ve výročních zprávách za jednotlivé roky. Podpořte naše aktivity, protože my pracujeme padni, komu padni. Děkujeme!

<https://www.transparency.cz/vlada-petra-fialy-v-polocase-cesku-se-stale-nedari-efektivne-omezovat-korupci>